

ਸੰਕ੍ਰਾਮੀ ਰੋਗ (communicable diseases)

ਰੋਗ (diseases)- ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਹੀ ਨਾਜੁਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਤੱਤ, ਜਿਵੇਂ:-worms, Protozoans, Fungi, Bacteria or Virus ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨੀ ਕਾਰਕ ਜਿਵੇਂ ਧੁਨੀ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ (noise pollution), ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ (air pollution), ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰੋਗ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕੋਈ ਤੰਤਰ ਸਾਧਾਰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਰੋਗ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ- 1. ਪੈਦਾਇਸ਼ੀ ਰੋਗ ਜਾਂ ਜਨਮਜਾਤ ਰੋਗ - ਅਜਿਹੇ ਰੋਗ ਜਨਮਜਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਆਪ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2. ਸਹੇੜੇ ਗਏ ਰੋਗ - ਇਹ ਰੋਗ ਜਨਮਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

1. ਛੁੱਤ ਦੇ ਰੋਗ (communicable diseases)- ਇਹ ਰੋਗ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਕਾਰਨ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਇਰਸ Virus, ਬੈਕਟੀਰੀਆ Bacteria, ਪ੍ਰੋਟੋਜੋਅਨਜ਼ Protozoans, ਅਤੇ ਉਲੀ Fungi ਆਦਿ। ਇਹ ਰੋਗ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।

2. ਅਣ-ਸੰਚਾਰੀ ਜਾਂ ਅਣ-ਲਾਗਕ ਰੋਗ ((non-communicable diseases)- ਇਹ ਰੋਗ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਓ) ਕੁਪੋਸ਼ਨ, ਅ) ਵਧਦੀ ਉਮਰ ਏ) ਪਾਚਣ ਕਿਰਿਆ ਚ ਖਰਾਬੀ ਆਦਿ।

ਇਹ ਰੋਗ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੂਤ ਦੇ ਰੋਗ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਏਜੰਟ ਜਾਂ ਜੀਵਾਣੂ ਦੀ ਕਿਸਮਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

1. ਸੰਸਰਗੀ ਰੋਗ (**contagious diseases**)- ਰੋਗੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ, ਉਸਦੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੰਸਰਗੀ ਰੋਗ ਲਗਾਣ ਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

2. ਸੰਕ੍ਰਾਮੀ ਰੋਗ - ਇਹ ਰੋਗ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਭੋਜਨ ਜਿਹੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਕ੍ਰਾਮੀ ਰੋਗ ਫੈਲਣ ਦੇ ਜਰੀਏ-

1. ਹਵਾ ਰਾਹੀਂ - ਜਦੋਂ ਰੋਗੀ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਛੱਡੀ ਗਈ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਰੋਗਾਣੂ ਅਤੇ ਕੀਟਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਹ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਰੋਗ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ - ਚੇਚਕ, ਇਨਫਲੂਏਂਜ਼ਾ, ਕਾਲੀ ਖੰਘ, ਖਸਰਾ, ਤਪਦੀਕ, ਕੰਠ ਰੋਹਣੀ, ਕੰਨਪੇੜਾ ਆਦਿ

2. ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ- ਦੂਸ਼ਤ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਸੰਕ੍ਰਾਮੀ ਰੋਗ ਫੈਲਦੇ ਹਨ। ਕੀਟਾਣੂਪੂਰਨ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਤੰਦਰੁਸਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੇ ਹਾਜ਼ਮੇ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਗੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ - ਹੈਜ਼ਾ, ਮਿਆਦੀ ਬੁਖਾਰ, ਦਸਤ

3. ਸੰਪਰਕ ਰਾਹੀਂ- ਰੋਗੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਿਮਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਪੜਿਆ , ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੁਰਸੀਆਂ, ਮੇਜ਼, ਬਿਸਤਰਾ, ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਰੋਗ ਫੇਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਾਲ ਬੁਖਾਰ, ਖਸਰਾ, ਚੇਚਕ, ਦਾਦ ਅਤੇ ਖੁਰਕ

4. ਕੀੜੇ ਮਕੋੜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਫੇਲਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ-ਮੱਖੀ, ਮੱਛਰ, ਖਟਮਲ, ਆਦਿ ਵੀ ਸੰਕ੍ਰਾਮੀ ਰੋਗ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਟਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਕੀਟਾਣੂ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰੋਗ ਗ੍ਰਸਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਲੇਰੀਆ, ਫਾਰੀਲੇਰੀਆ, ਕਾਲਾ ਆਜ਼ਾਰ, ਪਲੇਗ, ਡੇਂਗੂ ਬੁਖਾਰ।

5. ਚਮੜੀ ਰਾਹੀਂ ਫੇਲਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ:- ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਮੜੀ ਕੱਟੀ ਕੱਟੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕੁਝ ਕੀਟਾਣੂ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਾਰਸ਼, ਜਾ ਖੁਰਕ , ਟੈਟਨਸ, ਦਾਦ, ਅੰਥ੍ਰੈਕਸ

6. ਜਣਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਫੇਲਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ:- ਕੁਝ ਕੀਟਾਣੂ ਯੋਨੀ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਪੁਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਗੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਜਾਕ, ਆਤਸਕ, ਏਡਸ/ਐਚ ਆਈ ਵੀ।

ਸੰਕਰਮਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ- ਰੋਗ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਸਭ ਵਿਧੀਆਂ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਆਰੰਭਿਕ ਪਛਾਣ- ਆਰੰਭਿਕ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਰੋਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਰੋਗ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਉਪਾਅ ਹੈ, ਇਹ ਮੱਹਤਵਪੂਰਣ ਹੈ।

ੳ) ਰੋਗੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਲਈ।

ਅ) ਸੰਕਰਮਣ ਦੇ ਸੋਮੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਲਈ

ੲ) ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਫੇਲਾਉ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਲਈ

ਸ) ਬਚਾਉ ਅਤੇ ਨਿਯੰਨਤਰਣ ਦੇ ਲਈ

2. ਅਧਿਸੂਚਨਾ- ਕਿਸੇ ਸੰਕਰਮਕ ਰੋਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਸਥਾਨਕ ਸਿਹਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਗ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਜਲਦੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ - ਇਹ ਰੋਗ ਦੇ ਸੋਮਿਆ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਹੈ।

4. ਵੱਖ ਕਰਨਾ- ਰੋਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਸਦੇ ਕੀਟਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੇਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਣ।

5. ਇਲਾਜ- ਇਲਾਜ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰੋਗ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਰੋਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀਟਾਣੂ ਦੀ ਸੰਚਾਰ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਰੋਗ ਦੀ ਮਿਆਦ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਰੋਗੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

6. ਸੰਗਰੋਧਨ ਕਰਨਾ - ਜਿਹੜਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੰਕਰਮਕ ਰੋਗੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੋਗ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸ਼ਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਰੋਗ ਦੇ ਸੰਕਰਮਨ ਕਾਲ ਤੱਕ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ ਅਤੇ ਰੋਗ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ।

7. ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕਤਾ- ਇਹ ਵਿਆਪਕ ਜਨ ਸਮੂਦਾਇ ਨੂੰ ਰੋਗ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਹ ਰੋਗ ਦੇ ਸੰਕਰਮਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਰੋਗ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂ ਰੋਗੀ ਤੋਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਲਈ ਟਾਇਫਾਇਡ , ਹੈਜ਼ਾ, ਹੈਪੇਟਾਇਟਿਸ-ਏ ਪਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਫੇਲਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੁਧਕਿਰਣ ਉੱਤੇ ਇਹ ਰੋਗ ਫੇਲ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ।

